

Поздняков Ю.В.провідний експерт-оцінювач,
представник Експертної ради у Львівській області,
Українське товариство оцінювачів**Садовенко Ю.П.**оцінювач,
Українське товариство оцінювачів**Pozdnyakov Yuriy**

UAA Expert council deputy in Lviv district

Sadovenko Yuriy

Ukrainian Appraisers Association Member

ІТЕРАЦІЙНИЙ АЛГОРИТМ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ УСТУПКИ ПРАВА ВИМОГИ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

ITERATION ALGORITHM OF DAMAGE REIMBURSEMENT CLAIM RIGHT CESSION AGREEMENT VALUATION

У статті розглянуто положення законодавчої та науково-методичної баз незалежної оцінки для випадків встановлення показника справедливої ринкової вартості розміру заподіяних збитків та уступки права вимоги їх відшкодування. Приведено теоретичне обґрунтування підходів до розробки розподіленого в часі алгоритму виконання оціночних робіт, який передбачає визначення часової послідовності виконання визначених оціночних процедур в умовах неповноти вихідних даних та неоднозначності вимог нормативної бази. Сформульовано засади розподіленого у часі ітераційного алгоритму виконання оціночних робіт, з кількаразовою актуалізацією результатів оцінки за методом послідовних наближень для об'єктів досліджуваного класу.

Ключові слова: оцінка майна і майнових прав, ринкова вартість, відшкодування збитків, договір цесії, угода купівлі-продажу, визнання угоди нечинною, судове рішення, економічно-правові наслідки, нематеріальний актив, повні майнові права, пакет часткових майнових прав.

В статье рассмотрены положения законодательной и научно-методической баз независимой оценки для случаев определения показателя справедливой рыночной стоимости размера причиненных убытков и уступки права требования их возмещения. Приведено теоретическое обоснование подходов к разработке распределенного во времени алгоритма выполнения оценочных работ, который предусматривает определение временной последовательности выполнения определенных оценочных процедур в условиях неполноты исходных данных и неоднозначности требований нормативной базы. Сформулированы принципы распределенного во времени итерационного алгоритма выполнения оценочных работ, с актуализацией результатов оценки по методу последовательных приближений для объектов исследуемого класса.

Ключевые слова: оценка имущества и имущественных прав, рыночная стоимость, возмещение убытков, договор цессии, договор покупки-продажи, признания договора недействительным, судебное решение, экономико-правовые последствия, нематериальный актив, полные имущественные права, пакет частичных имущественных прав.

The article behaves to the independent estimation of property rights value on intangible assets special kind objects, such as complete or partial property rights on damage reimbursement claim right cession agreement, especially, in example of court decision invalid confession purchase-sale transactions. In the article evaluation procedure methodology is offered and determinated, based on the successive approximations method algorithm. The survey is based on the actual operating legislatively-normative base of independent valuation/appraising analysis and well-known in mathematics method of "successive approximations", on every next step of that investigated value index is determined with higher accuracy and less result error. It is offered by authors to provide the multiple actualization of valuation report implementation, depended on duration period from the date of the court acceptance decision about invalid confession purchase-sale transaction to the valuation date "in the moment of reimbursement". Law consequences that arise up in case of confession of such agreements invalid in the judicial order

court decisions are considered. An estimation object is surveyed as an intangible asset - namely, as a bundle/package of complete or partial property rights, depending on the degree of estimation object legal status uncertainty and the time period duration passed from a purchase-sale transaction property agreement conclusion moment to the moment of this agreement invalid confession court decision. In authors' opinion, the offered evaluation procedure based on the successive approximations method algorithm is the most effective way to solve the problem of correct methodical base choice in situation of legislative base contradictions presence and court decision invalid confession purchase-sale transactions implementation mechanism uncertainty. Evaluation procedure of costs determination by proposed iteration algorithm based on successive approximations method, by multiple actualizations of primary valuation report, which in this case is the single methodically correct possibility to get the reliable result of performed property rights evaluation.

Keywords: real estate and property rights valuation/appraising, market value, damage reimbursement, cession agreement, purchase-sale transaction, court decision, transaction invalid confession, economically-legal consequences, intangible asset, bundle of complete property rights, package of partial property rights.

Постановка проблеми. На цей час законодавча та науково-методична база виконання оціночних робіт у випадку необхідності встановлення показника справедливої ринкової вартості розміру заподіяних збитків та уступки права вимоги їх відшкодування опрацьовані недостатньо повно. Це спричинило досить високий ступінь невизначеності вказаних показників при виконанні економічних вимірювань методами незалежної оцінки. Неоднозначність застосованих при оцінці методичних засад іноді викликає невдоволення сторін судових суперечок, оскільки вплив суб'єктивності окремих оцінювачів вважається ними однією із причин імовірного порушення майнових інтересів учасників процесів у цивільних справах. Неповне задоволення вимог сторін та непоодинокі випадки незгоди з рішеннями судових інстанцій первинної ланки спричиняють велику кількість апеляційних звернень у вищі судові інстанції, що призводить до збільшення термінів розгляду справ. Невизначеність методичних засад виконання оціночних робіт в таких випадках може стати причиною заперечень коректності виконаних оціночних робіт і навіть звинувачень оцінювачів у зумисному спотворенні результатів – що є особливо небезпечним у випадках, коли об'єктом оцінки є майно комунальної або державної власності. Отож, проблема теоретичного обґрунтування та розробки відповідних алгоритмів та методик, що їх втілюють, для специфічних оціночних задач цього класу вочевидь вимагає більш детального опрацювання.

Недослідженою частиною проблеми є встановлення практичних можливостей подолання вказаної вище невизначеності, теоретичне обґрунтування підходів до розробки розподіленого в часі алгоритму виконання оціночних робіт, який з одного боку, був би можливий для практичного застосування у оціночній практиці, а з іншого боку, не суперечив би вимогам норм діючого законодавства. Це передбачає визначення часової послідовності виконання визначених

оціночних процедур в умовах неповноти вихідних даних та неоднозначності вимог нормативної бази. Актуальність та практична важливість якнайскорішого вирішення проблеми зумовлена необхідністю повсякчасного вирішення поточних оціночних задач цього класу. Практика вирішення судових суперечок вимагає теоретичного обґрунтування, розробки та апробації відповідних методик, що дали би можливість задоволення майнових інтересів сторін шляхом розрахунку адекватного показника справедливої ринкової вартості таких нематеріальних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У відповідності до ст. 22 Цивільного кодексу України [1, с. 1] «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Для юридичних осіб, згідно ст. 224, 225 під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. При визначенні розміру збитків, якщо інше не передбачено законом або договором, враховуються ціни, що існували за місцем виконання зобов'язання на день задоволення боржником у добровільному порядку вимоги сторони, яка зазнала збитків, а у разі якщо вимогу не задоволено у добровільному порядку, - на день подання до суду відповідного позову про стягнення збитків. Виходячи з конкретних обставин, суд може задовольнити вимогу про відшкодування збитків, беручи до уваги ціни на день винесення рішення суду [1, с. 1].

Відповідно до ст. 512, 514 [1, с. 1], кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином – договором цесії, або відступлення права вимоги. Метою договору цесії є: 1) передача права вимоги до боржника від одного кредитора до іншого кредитора, без набуття додаткового доходу жодним із кредиторів; 2) уступка права вимоги має здійснюватися у повному обсязі від отриманої суми боргу, без-будь яких дисконтів та премій за стягнення з боржника грошових зобов'язань. В свою чергу договір факторингу передбачає обов'язковість платності за відступлення права грошової вимоги, та мету отримання додаткового доходу. До нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом [2, с. 1].

Незалежно від того, за договором цесії чи факторингу відбуватиметься перехід права вимоги, тобто буде чи не буде цей перехід супроводжуватися отриманням додаткового доходу стороною, яка передає права вимоги набувачеві цих прав, перед оцінювачем зазвичай ставиться завдання оцінки ринкової вартості самого пакета цих прав – безвідносно до вартості виконання умови його передачі. Тому слід наголосити, що ці два показники назагал є цілком різними і не пов'язані між собою. Вартість передачі права вимоги іншій стороні, якщо така передача передбачає обов'язковість платності за відступлення права вимоги, встановлюється договором факторингу і не потребує виконання оцінки. Якщо передача прав відбувається за договором цесії, то вартість цієї передачі буде нульовою, і також не потребує виконання оцінки. Натомість показник ринкової вартості пакета прав, що передаються, залежить від характеру і обсягу цих прав, ринкової ситуації на дату оцінки та потребує детального аналізу та врахування довгої низки обставин, пов'язаних з виникненням та розвитком конкретної оціночної ситуації.

При визначенні вартості матеріальних збитків, спричинених об'єктам нерухомості зовнішніми діями, у фаховій періодиці пропонується наступний алгоритм виконання оціночних процедур: встановлення показника накопиченого зносу об'єкта оцінки, що виник внаслідок природного старіння і несприятливих зовнішніх дій; за порівняльним підходом визначається ринкова вартість об'єкта з урахуванням природного старіння (без урахування зносу від зовнішніх дій); виокремлено визначається знос від зовнішніх дій і встановлюється його грошове вираження, яке і вважається вартістю збитку від

зовнішніх дій за порівняльним підходом. Альтернативно, з використанням витратного підходу, за методом поелементного кількісного аналізу складається об'єктивний кошторис вартості ліквідації збитку (зносу від зовнішніх дій), тобто вартості відтворення об'єкта оцінки у тому вигляді, в якому він перебував до впливу зовнішніх дій, в ринкових цінах на дату проведення оцінки. За даними отриманих результатів оцінок за двома підходами, порівняльним та витратним, виконується узгодження результатів, розбіжність яких має бути досить доброю, у межах похибки оцінки [3, с. 17]. В частковому випадку, якщо відшкодування збитків пов'язане з виконанням ремонтно-будівельних робіт, вартість майнових збитків розраховується як сума вартості виконаних робіт, вартості будівельних матеріалів, помноженої на коефіцієнт їх фізичного зносу, та вартості експлуатації машин та механізмів. Такий підхід дозволяє врахувати фізичний знос, який був властивий об'єктові оцінки до дати завдання збитків [4, с. 19].

У цій роботі ми розглядаємо проблему визначення вартості відшкодування збитків у більш широкому контексті – враховуючи, що назагал оцінювані права з точки зору теорії оцінки є нематеріальним активом, а права вимоги відшкодування можуть мати не лише майновий, але також грошовий чи негрошовий характер. Тому ми беремо до уваги, що в загальному випадку отриманий при оцінці показник вартості уступки права вимоги відшкодування збитків може і не дорівнювати вартості майнових прав, а визначатися також і впливом інших складових. Зокрема, можуть враховуватися збитки від неотриманого прибутку (втрачених вигід) чи навіть моральні збитки, якщо розмір останніх може бути доказово підтверджений документально встановленими фактичними даними [5, с. 30]. При цьому ми ґрунтуємося на п. 90.1 ст. 90 міжнародного стандарту оцінки MCO-2017 IVS 200 Businesses and Business Interests (Бізнеси та бізнесові інтереси), згідно якої усі права, привілеї або умови, які торкаються інтересів власності чи прав власності у корпоративній або партнерській формах співпраці, вимагають розгляду в процесі виконання оцінки. Права власності зазвичай визначені в межах діючої юрисдикції законними документами – як, зокрема, угоди про асоціації, позиції в меморандумі бізнесу, статuti корпорацій, договори про співпрацю і угоди акціонерів (загалом – «корпоративні документи»). У деяких ситуаціях, можливо, також необхідно розрізняти права легальної і бенефіціарної власності [6, с. 54]. У національних стандартах оцінка нематеріальних активів регламентується НСО-4. Але п. 1 цього стандарту суттєво

обмежує сферу його застосування: «Стандарт може застосовуватись для визначення розміру збитків, завданих у зв'язку з неправомірним використанням об'єктів права інтелектуальної власності» [7, с. 1]. Таким чином, він не може бути використаний у інших випадках завдання збитків, і тоді оцінювачам залишається керуватися лише міжнародними стандартами.

Метою дослідження є аналіз можливостей вирішення проблеми розробки та оптимізації часового алгоритму виконання оціночних робіт у випадках, коли необхідно кількісно визначити показники вартості повних або часткових майнових прав, як вартості уступки права вимоги повернення сторонам угоди майна або грошових коштів при відшкодуванні збитків – наприклад, у випадку визнання угоди купівлі-продажу нечинною або при визнанні у судовому порядку обов'язку компенсації заподіяної шкоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно норми діючого законодавства, подібні активи мають бути оцінені за їх вартістю на дату відшкодування. При буквальному розумінні цієї вимоги вона означає, що датою оцінки мала би бути дата виконання (а не винесення) рішення суду про відшкодування збитків чи визнання угоди недійсною. Але це неможливо реалізувати на практиці, оскільки виконання оціночних робіт має передувати в часі останній даті – в іншому випадку практичне виконання рішення суду стане неможливим через його непідготовленість: тоді у ньому не буде визначений показник вартості. Діючим законодавством не враховано необхідності наявності певного часового проміжку між датою прийняття рішення суду та датою виконання судового рішення. Етап проведення низки підготовчих процедур для виконання цього рішення – і, зокрема, незалежної оцінки вартості – може бути достатньо тривалим, оскільки у численних випадках судової практики йдеться про високовартісні майнові інтереси сторін судових суперечок, а процедура погашення односторонніх зобов'язань сторони, що заподіяла збитки, чи взаємних обопільних боргових зобов'язань сторін угоди, яка була визнана недійсною у судовому порядку, ускладнюється невизначеністю нормативної бази оцінки та механізму виконання рішення суду щодо обов'язку сторін такої угоди по двосторонній реституції. Отже, у реальній оціночній практиці дата оцінки може бути наближена до дати виконання рішення суду про визнання угоди недійсною, але не може збігатися з останньою датою – хоча би внаслідок ненульової тривалості періоду виконання оціночних робіт та подальшого опрацювання їх результатів. Пропонується підхід до оцінки такого об'єкта оцінки, як до нематеріального

активу – повних або часткових майнових прав уступки права вимоги повернення сторонам угоди майна/грошових коштів за їх вартістю на дату відшкодування. Розподілений у часі алгоритм оцінки вартості уступки права вимоги відшкодування збитків розповсюджується також на відшкодування сторонам угоди, що була визнана недійсною у судовому порядку, яка є частковим випадком більш загальної оціночної ситуації.

Виявлена в результаті аналізу діючої законодавчої бази суперечність для досліджуваного класу оціночних задач створює очевидну невизначеність дати оцінки при практичному виконанні оціночних робіт. Згідно діючої норми закону ч. 2 ст. 216 [8, с. 5], одна із сторін угоди, що була визнана недійсною у судовому порядку, має «відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.» Розглядаючи цю законодавчу норму з точки зору сучасної парадигми незалежної оцінки, слід відзначити дві важливі особливості. По-перше, під моментом відшкодування при буквальному розумінні змісту цитованої статті закону можна розуміти лише дату виконання рішення суду про визнання угоди недійсною. Це є дата, коли відбудеться повернення сторонами майна/грошових коштів, будуть виконані взаємні обов'язки сторін такої угоди по двосторонній реституції і тим самим погашені взаємні боргові зобов'язання, які виникли внаслідок визнання угоди недійсною. По-друге, до настання цієї дати вже мають бути проведені і завершені роботи з незалежної оцінки вартості прав, що підлягають поверненню, а також і інші необхідні підготовчі процедури. У іншому випадку, без виконання цілої низки підготовчих процедур для виконання рішення суду, взаємні боргові обов'язки сторін угоди по двосторонній реституції не можуть бути виконані. Причиною цього є, зокрема, невизначеність вартості майна/грошових коштів, що підлягають поверненню, до моменту повного завершення оціночних робіт – які, за вимогою закону, мають бути проведені на дату, що знаходиться у майбутньому часі. Очевидно, що дата визначення вартості майна має передувати даті його повернення, а не навпаки. І виконання оцінки на майбутню дату, хоча і є теоретично можливим, становить майже неподоланну перешкоду для пересічного оцінювача через значні методологічні труднощі. Зокрема, достовірне встановлення тривалості прогнозного періоду не видається можливим через невизначеність точної дати, коли рішення суду буде виконане.

Властиво, встановлення показника вартості майна, що підлягає поверненню, на «момент відшкодування» у межах окремо взятої судо-

вої справи є несвоечасним та і непотрібним – оскільки власне взаємне повернення майна/грошових коштів сторонами угоди є останньою, завершальною процедурою цієї справи, і після настання цього моменту її можна вважати закритою. Натомість встановлення показника вартості активів є необхідним у певний момент, що передує настанню «моменту відшкодування», адже без визначення вартості майна неможливо встановити суму грошових коштів, яку має повернути покупцеві сторона продавця. З цього випливає той важливий для оціночної практики висновок, що вказаний у законі «момент відшкодування» слід трактувати не буквально і дослівно, але, навпаки, дещо розширено.

Пропонується розглядати його з точки зору сучасної парадигми незалежної оцінки – як дату оцінки, що максимально наближена до дати виконання взаємної реституції, тобто передачі сторонами угоди майна/грошових коштів, але не співпадає з цією датою. У іншому ж випадку, якщо дата оцінки буде тотожно співпадати із датою виконання взаємної реституції, результат оціночних робіт буде отриманий з великим запізненням, коли справу вже буде завершено – хоча це завершення видається цілком неможливим без попереднього визначення вартості. Вказане вище запізнення у часі може бути достатньо великим; особливо слід відзначити значну тривалість виконання оцінки у подібних випадках, з огляду на складність збору і подальшої обробки вихідної інформації. У відповідності до змісту ст. 22 [9, с. 1], встановлені конкретні строки, здійснення оцінки майна у виконавчому провадженні, а саме: суб'єкт оціночної діяльності - суб'єкт господарювання зобов'язаний надати письмовий звіт з питань, що містяться у постанові, протягом 15 робочих днів з дня ознайомлення з відповідною постановою виконавця, з можливістю продовження вказаного строку до 30 робочих днів за погодженням з виконавцем. Слід звернути увагу на те, що стаття не передбачає обов'язку виконавця щодо направлення сторонам копій постанови про залучення у провадження експерта, спеціаліста або суб'єкта оціночної діяльності - суб'єкта господарювання [10, с. 24]. Як бачимо, законодавчо встановлений термін виконання оціночних робіт є надто коротким і відраховується від «дня ознайомлення з відповідною постановою виконавця», хоча мав би рахуватися від дати надання оцінювачеві вичерпних вихідних даних для виконання оцінки. При невиконанні останньої умови оцінювач неспроможний приступити до виконання оціночних робіт, тоді як термін їх виконання спливає.

Отже, для подолання виявленої та сформульованої вище суперечності оцінювач змушений брати на себе відповідальність за формальне порушення діючої норми закону ч. 2 ст. 216 [8, с. 5], встановлюючи дату оцінки не на фактичний «момент відшкодування», як це вимагає закон, а на певну дату, що передує даті повернення майна/грошових коштів. Такою датою може бути дата прийняття судової ухвали про визнання угоди недійсною (або, в загальному випадку, ухвали про відшкодування збитків). В такому разі оцінювач має виходити із припущення про неспівмірність часового проміжку між датою прийняття рішення суду про визнання угоди недійсною та датою виконання цього рішення із тривалістю періоду володіння/користування майном за цією угодою. Це припущення неодмінно повинне бути прописане у звіті, як одна із суттєвих обмежуючих умов виконання оціночних робіт. Нехтування тривалістю періоду між датою прийняття рішення суду про визнання угоди недійсною та датою виконання цього рішення, з точки зору оцінки, є джерелом похибки отриманого результату визначення вартості. Вказаним вище припущенням закладається теза про незмінність вартості оцінюваних активів у цьому періоді. А фактично ця вартість може зазнати певних змін, і ці зміни можуть бути суттєвими. Наприклад, при наперед відомій перспективі необхідності повернення майна, воно може бути розкомплектоване, пошкоджене або поставлене у неналежні умови зберігання – відсутність охорони, консервації, профілактичного обслуговування обладнання тощо. І саме протягом періоду між датою прийняття рішення суду про визнання угоди недійсною та датою виконання цього рішення вартість оцінюваних активів може різко знизитися. Крім того, невизначеність тривалості цього періоду містить у собі високі ризики виникнення похибок результату оцінки: якщо вказаний період затягується, різко накопичуються не передбачені рішенням суду імовірні зміни ситуації – і, зокрема, стану зносу оцінюваного майна, з відповідними змінами показників вартості. Зрештою, існує також і ризик того, що прийняте рішення суду про визнання угоди недійсною взагалі не буде виконане, з огляду на об'єктивні або суб'єктивні причини.

Ще більш складною є ситуація, коли угода стосувалася не майна, а обмежених часткових майнових прав чи нематеріальних активів (наприклад, виконання певних робіт, надання послуг, надання майна в тимчасове користування, оренди, лізингу тощо). Згідно процитованої вище норми закону ч. 2 ст. 216 [8, с. 5], в такому разі лише одна із сторін угоди, яка була визнана недійсною у судовому порядку, має

«відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.» Для оцінювача це законодавче положення означає, що при визначенні вартості взаємних боргових зобов'язань сторін угоди – тобто майнових прав, або уступки права вимоги заборгованості, він має взяти до уваги неоднаковість показника цієї вартості для сторін угоди. Парадоксальним чином, це порушує принцип симетричності вартості взаємної реституції сторін угоди, що була визнана недійсною у судовому порядку. Навіть у випадку, коли однією із сторін роботи чи послуги були виконані в повному обсязі і з повним дотриманням умов угоди, при її подальшому визнанні нечинною ця сторона має повернути другій стороні отримані за угодою кошти сучасної вартості цих робіт чи послуг. Для виконання оцінки права вимоги виконання цих зобов'язань за сучасною вартістю «на момент відшкодування», як цього вимагає процитована вище норма закону, оцінювач буде змушений повернутися в часі до дати укладення та виконання угоди – оскільки йому необхідно встановити та документально підтвердити фактичний обсяг цих виконаних робіт чи наданих послуг. При цьому перед ним повстане непросте завдання відділити нематеріальні активи від матеріальних. Адже, наприклад, при виконанні будівельних робіт їх загальна вартість складається частково саме з вартості робіт, а частково – з вартості використаних матеріалів, експлуатації машин та механізмів, енергії, інших розхідних ресурсів. Останні є, безперечно, матеріальними активами – і, згідно процитованого вище змісту норми закону, їх вартість повинна бути виключена із загальної вартості майнових прав, або вартості права вимоги заборгованості. Оскільки ці кошти вже акумульовані у вартості будівлі або виконаного її ремонту – і юридично можуть вважатися такими, що вже були раніше передані (повернені) другій стороні угоди у натуральній майновій формі. Це вимагає розробки відповідної концепції оціночних робіт, у якій мало би бути наведено обґрунтування виключення врахованих складових вартості об'єкта оцінки, з посиланням на вказану вище законодавчу норму.

Виконання оціночних робіт у такому випадку сильно ускладнюється тим, що оцінка частково набуває характеру ретроспективної – тобто оцінки на дату, суттєво віддалену в минуле від сучасної. Адже для коректного визначення сучасної вартості майнових прав може виявитися необхідною оцінка вартості предмету угоди на дату її укладення та виконання, тобто в минулому часі. Необхідність достовірно встановити та документально підтвердити фактичний

обсяг виконаних робіт чи наданих послуг – а тим більше, з виділенням вартості матеріальних та нематеріальних активів – вимагає пошуку архівних документів, які далеко не завжди є доступними на сучасну дату оцінки. При цьому слід врахувати, що, можливо, принаймні одна із сторін угоди буде не зацікавлена у наданні оцінювачеві доступу до таких документів. Методичні засади ретроспективної оцінки на разі достатньо повно опрацьовані, існують роботи, в яких проаналізовано її особливості та сформульовано можливі підходи [11, с. 1; 12, с. 430; 13, с. 3; 14, с. 1]. Але виконання ретроспективної оцінки вимагає застосування цілої низки додаткових обмежень і введення припущень, що сильно ускладнює виконання оціночних робіт і збільшує термін їх виконання.

Отже, сформульовані вище рекомендації передбачають близькість в часі дати оцінки, яка прив'язана до дати прийняття рішення суду про визнання угоди недійсною, до дати виконання цього рішення. У випадку, якщо прогнозується швидке виконання підготовчих процедур, без додаткових ускладнень та за взаємною згодою сторін, цілком припустимим буде вважати, що вартість активів, визначена на дату прийняття рішення суду про визнання угоди недійсною, з достатньо високою достовірністю буде відповідати вартості, визначеній на дату виконання цього рішення. У іншому випадку слід врахувати можливість зміни вартості оцінюваного майна протягом цього періоду. Норма закону, на якій базується пропонується концепція оцінки, враховує зміну вартості майна (майнових прав) протягом періоду від дати укладення угоди до дати визнання її нечинною. У [15, с. 162] показано, що вартість об'єкта оцінки може за цей час дуже сильно змінюватися – і, очевидно, у загальному випадку тим більше, чим довшим є цей період. Зміни можуть відбуватися у напрямку збільшення – наприклад, при додаванні об'єктові оцінки невід'ємних додаткових покращень, проведенні реконструкцій, виконанні капітального ремонту, відновленні працездатності обладнання та мереж, розширенні функціональних можливостей, збільшенні продуктивності, тощо. Вони можуть відбуватися також і у напрямку зменшення – внаслідок різкого збільшення усіх видів зносу, неналежного зберігання і використання, розкомплектування та розкрадання складових елементів, руйнування внаслідок проявів вандалізму чи дії природних факторів навколишнього середовища тощо. У звіті про оцінку мають бути обґрунтовані використані оціночні підходи і методи – а отже, слід хоча би на якісному рівні встановити та обґрунтувати динаміку змін показника вартості майна (майно-

вих прав) протягом вказаного періоду. Якщо оцінювач прагне виключити можливі суперечності щодо використаної концепції оцінки та методики кількісного визначення зміни вартості – насамперед має бути зроблений якісний аналіз тренду, з визначенням ціноформуючих факторів, що вплинули на зміну показника вартості. Послідовне врахування змінних факторів ринкової ситуації доцільно організаційно та документально оформити періодичними актуалізаціями первинного звіту, які вважаються його невід'ємними частинами.

Також у звіті слід відзначити законодавчу невизначеність механізму виконання рішення суду щодо обов'язку сторін угоди по двосторонній реституції. Законом не встановлено порядок виконання кожною із сторін угоди своєї частини обов'язку по двосторонній реституції, джерел та порядку відшкодування отриманих за договором по визнаній нечинною угоді коштів, можливостей та порядку повернення другою стороною майна, отриманого при виконанні умов угоди купівлі-продажу. І ця невизначеність є основною причиною затягування виконання рішення суду – що безпосередньо впливає також на точність результату виконання оціночних робіт. Тобто окрім розглянутого вище, слід брати до уваги існування і другого часового періоду, який наступає безпосередньо по завершенні першого – а саме, періоду від дати прийняття ухвали суду про визнання угоди нечинною до дати виконання цієї ухвали суду. Саме через законодавчу невизначеність механізму її виконання цей період у складних оціночних ситуаціях може бути достатньо тривалим. І є цілком зрозумілим, що протягом цього періоду цінні показники об'єкта оцінки не залишаються стабільними – вона можуть надалі змінюватися. Отож, пропонується першу (після прийняття рішення про визнання правочину недійсним) оцінку робити на дату винесення ухвали суду про визнання угоди нечинною – лише для приблизного визначення показника вартості об'єкта оцінки, умовно «за цінами, які існують на момент відшкодування». Фактично цей момент ще не настав, він перебуває у майбутньому – але він так і не настане, якщо не буде здійснене попереднє приблизне визначення вартості. Дати прийняття ухвали суду та її виконання, власне, і розділені в часі визначеним вище періодом від дати прийняття ухвали суду про визнання угоди нечинною до дати виконання цієї ухвали суду. На жаль, закон та підзаконні акти не враховують тривалості процедур підготовки рішення суду, виконання оціночних робіт, узгодження механізмів двосторонньої реституції та способів погашення взаємної заборгованості сторін.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, залежно від тривалості часового періоду від дати прийняття ухвали суду про визнання угоди нечинною до дати виконання цієї ухвали суду, може виявитися необхідною кількаразова актуалізація звіту – або по мірі вичерпання тривалості періоду його дійсності, або ж при виявленні нових обставин справи. У такий спосіб вартість на дату оцінки, яку вимагає норма закону – тобто «на момент відшкодування» – може бути визначена ітераційним методом. Мається на увазі відомий у математиці метод «послідовних наближень», на кожному наступному кроці якого показник, що досліджується, визначається з щораз більшою точністю та меншою похибкою. В даному випадку низка ітерацій здійснюється послідовно в часі, з певними інтервалами, які дають можливість накопичити нові вихідні дані для наступної актуалізації звіту та врахувати зміни ринкової ситуації. У [16, с. 77] було запропоновано розглядати показник вартості права вимоги повернення майнових прав як сучасну вартість нематеріального активу - взаємної непогашеної заборгованості сторін угоди, що виникла на дату укладення угоди внаслідок прийняття судом рішення про визнання недійсності цього правочину. Це у такій же мірі стосується і інших випадків права вимоги відшкодування заподіяних збитків: з точки зору теорії оцінки вони є ідентичними. Отже, для цього класу активів методологічно найближчим об'єктом оцінки є такий нематеріальний актив, як дебіторська заборгованість – для якого методика оцінки опрацьована значно краще. Виконання серії розподілених у часі оціночних робіт за викладеним у цій роботі алгоритмом відкриває можливість методом послідовних наближень встановити чисельне значення вартості об'єкта оцінки з можливо більш високою точністю. Виходячи з того, що з кожним наступним кроком описаного вище ітераційного алгоритму вартість об'єкта оцінки буде визначатися із щораз меншою похибкою, можна стверджувати, що застосування такої методики дозволяє на певному етапі досягти прийнятного рівня невизначеності результату [17, с. 151].

На наш погляд, запропонована процедура є найбільш ефективним шляхом вирішення суперечності, закладеної у документах діючої законодавчої бази – а саме, невизначеності механізму виконання рішення суду щодо обов'язку сторін угоди по двосторонній реституції та неможливості достовірного економічного вимірювання показника вартості майнових прав на дату оцінки, що перебуває у майбутньому – на дату фактичного виконання ухвали суду про визнання угоди недійсною.

Незважаючи на її громіздкість, процедура визначення вартості ітераційним методом, через низку послідовних наближень кількарізовими актуалізаціями первинного звіту, у даному випадку є, властиво, єдиною методично коректною можливістю отримати достовірний результат оціночних робіт. У всякому разі,

нагальна необхідність вирішення практичних оціночних задач, за якими іноді стоять потужні майнові інтереси сторін судових суперечок, вимагає подальшого вдосконалення існуючої та розробки нової методичної бази, що дало би змогу подолати існуючі невизначеності та суперечності.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, с. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Морозов Е. Договір факторингу та уступки (цесії): відмінність та оподаткування. URL: <http://blog.liga.net/user/emorozov/article/22474>.
3. Шерстюков Н.Г. Об оценке рыночной стоимости материального ущерба, причиненного помещением внешними воздействиями. *Московский оценщик*. 2004. №2 (27).
4. Иванов С.В., Опанасенко В.В., Маркус В.В. Оценка возмещения имущественного ущерба. Практика оценки. Киев, Экономика. 2007. №7 (10). 66 с.
5. Камінська Н. Відшкодування моральної шкоди за невиконання або неналежне виконання умов договору про надання туристичних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №12. С. 30–34. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/7.pdf>.
6. IVS 200. Businesses and Business Interests. 90. Ownership Rights. – International Valuation Standards 2017. International Valuation Standards Council, 2017. URL: <http://www.cas.org.cn/docs/2017-01/20170120142445588690.pdf>.
7. Національний стандарт оцінки №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» / Постанова КМУ від 03.10.2007 р. № 1185.
8. Податковий кодекс України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). Офіц. вид. Київ. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page2>.
9. Закон України «Про виконавче провадження» / Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 30. С. 542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
10. Методичні рекомендації щодо застосування виконавцями положень Закону України «Про виконавче провадження». Київ, 2016. 82 с.
11. Маркус Я.І., Гохберг І.І., Поздняков Ю.В., Чащин Ю.Г., Нефьодов О.В., Сірош Т.О., Чистякова Н.Ю. Оцінка вартості майна на дату, віддалену від поточної (обмеження, припущення, алгоритм). Під заг. ред. Маркуса Я.І. *Практика оцінки майна*. 2018. №1. 126 с.
12. Каплін Р.Б. Експертні дослідження з визначення вартості об'єктів на минулий період (ретроспективна оцінка). *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 9. С. 430–433. URL: http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2009/Kaplin.pdf.
13. Маркус Я.И. К вопросу о ретроспективной оценке имущества. *Вестник оценки*. 2005. №1. С. 3–4.
14. Максимов С.И. Ретроспективна оцінка: співставимість результатів ретроспективної оцінки з результатами оцінки, яка була проведена в минулому на ту ж дату. URL: <http://www.afo.com.ua/uk/news/2-general-assessment/1197-retrospektyvna-otsinka-spivstavymist-rezultativ>.
15. Поздняков Ю.В., Садовенко Ю.П. Методичні засади визначення вартості майнових прав по угодах, визнаних нечинними у судовому порядку. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2018. Випуск 15 (57). С. 162–172.
16. Поздняков Ю.В., Садовенко, Ю.П. Економічне підґрунтя визначення вартості уступки права вимоги відшкодування для сторін правочину, визнаного недійсним. *Вісник Університету банківської справи*. 2018. №1 (31). С. 77–84.
17. Поздняков Ю.В., Садовенко Ю.П. Визначення похибки незалежної оцінки вартості нерухомості на підставі цін продажу. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Том 29 (68). № 6. С. 151–156.